

Nr 277.

Av herr **Mossberg m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående stadgande av skyldighet för industriella företag att uppföra bostadshus för sina arbetare.

Bostadsfrågan är ett av våra mest brännande sociala problem. Detta torde numera vara känt och erkänt av alla. Det är ingen överdrift att tala om bostadsnöd i de stora städerna, och även om förhållandena ställa sig något gynnsammare i smärre samhällen, är det likväl allmänt känt, att även inom många av dessa vållar bostadsfrågan allvar samma bekymmer. Statsmakterna ha även fått upp ögonen för nödvändigheten av andra och kraftigare åtgärder än de, som äro frukterna av enskilda uppslag och initiativ. Upprepade gånger har den svenska riksdagen beviljat avsevärda anslag till understödjande av företag, som avsett uppförandet av smärre bostadslägenheter. Även från kommunernas sida ha flerstädes kraftiga ingripanden varit nödvändiga. Detta gäller såväl beträffande städer som en hel del andra samhällen med snabbt växande folkmängd. I en del fall ha dessa ingripanden skett i form av direkta anslag till bostadsbyggnaders uppförande. I andra fall ha vederbörande kommuner inträtt som större eller mindre intressenter i bostadsbolag, som bildats i syfte att befrämja bostadsproduktionen.

Man har emellertid anledning fråga sig, om det, som gjorts för frågans lösning, varit och är tillräckligt. Förhållandena särskilt under nu rådande kristid med dess så gott som fullständigt avstannade eller i varje fall till ett minimum reducerade nybyggnadsverksamhet vittnar högt om, att svaret på ett dylikt spörsmål icke kan bli annat än ett bestämt nej. Det vill också synas som om de åtgärder, som vidtagits, i många fall mera skett på en höft och utan att man kunnat spåra den målmedvetenhet och djärva beslutsamhet, som frågans ofantliga vikt kräver.

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 4 saml. 106 häft. (Nr 275—277.) 3

Det är visserligen sant, att lantarbetarbefolkningens bostadsförhållanden i många fall äro långt ifrån idealiska. En var måste emellertid medge, att för denna del av befolkningen bostadsfrågan aldrig varit lika brännande som för industriens arbetarestam. Det ena industriella företaget efter det andra växer upp, och redan befintliga anläggningar utvidgas oavbrutet. Tillströmningen av arbetare ökas ständigt, och i den mån folkanhopningen tilltar på en plats, får givetvis bostadsfrågan ökad aktualitet. Bostadsnöden står icke långt utanför dörren, och när nöden blir outhärdlig, och den privata byggnadsföretagsamheten icke räcker till, *låter man samhället draga försorg om*, att de mest skriande missförhållandena avlägsnas. Det kan ifrågasättas, *om det är* samhällets plikt att här ingripa uteslutande genom att bevilja större eller mindre kontanta anslag. Oss synes det ligga nära till hands, att samhället på andra vägar söker reglera förhållandena. Det förefaller som om det *vore en plikt* för ägarna av vederbörande industriella företag att sörja för att dessa arbetare erhålla bostäder. Lantbrukarna få själva ordna sina arbetares bostadsfråga, och varför skulle då inte också industriägaren kunna göra detsamma? Detta synes så mycket mera befogat som väl de industriella företagens ekonomiska bärkraft betydligt överstiger lantbrukarnas. Villigt skall erkännas, att ägarna till vissa industrier på många platser också insett sin plikt att sörja för bostäder åt sina arbetare. I många fall har man också sökt fylla den plikten på ett mycket erkännansvärt sätt. Tillvägagångssättet härvid har växlat på skilda orter. I en del fall har vederbörande arbetsgivare själv låtit uppföra bostadslägenheter, som sedan uthyrts till arbetarna. I andra fall har arbetsgivaren genom olika åtgärder sökt underlätta för sina arbetare att anlägga egna hem. Så till exempel Huskvarna fabriksaktiebolag, som såväl uthyr bostäder som lämnar tomt och lån till egna hem. De senare ligga dels på fri, dels på ofri grund; i senare fallet gäller upplåtelsen även för efterlevande hustrus och barns livstid. Delvis liknande åtgärder äro vidtagna vid Höganäs stenkolsbolag. Sandvikens järnverk har åt sina arbetare kostnadsfritt upplåtit ett stort antal boningshus. Grängesbergsbolaget har för sina underlydande uppfört bostadshus i stor omfattning, och ungefär enahanda äro förhållandena vid många andra industriella anläggningar.

De åtgärder, som på detta sätt vidtagits, ha berott på vederbörandes eget initiativ och förefintlig förståelse för den oerhörda betydelsen^{af} av ett rationellt ordnande av arbetarnas bostadsfråga. Arbetsgivarna ha själva insett, att det för dem varit det bästa, att deras arbetare alldeles intill arbetsplatsen ha haft tillgång till bostäder. I en del fall ha nog också

de vidtagna åtgärderna berott därpå, att vederbörande tvingats göra en dygd av nödvändigheten. — Har han inte uppfört bostäder, har han blivit utan arbetare.

Det är emellertid endast i ett fåtal fall industriidkarna på detta sätt sörja för sina underlydandes bostadsbehov. I de flesta fall torde det vara så, att arbetarna bäst de kunna få skaffa sig erforderliga lägenheter. *Detta är framför allt fallet i städerna.* Att bostadsförhållandena under sådana förhållanden lämna rum för mycket kritik, är icke att förundra sig över. Man kan emellertid fråga sig, om icke samhället har i sin hand medel att ordna dessa förhållanden, utan att det självt behöver uppträda som byggherre. Oss förefaller det som om sådana medel skulle stå till förfogande. Det synes oss vara uppenbart, att ägare av industriella företag även böra åläggas, att sörja för sina arbetares bostadsbehov genom att åt dem uppföra bostäder, och helst med tillhörande trädgårds- eller koloniland. Vinsten för samhället av en dylik anordning är uppenbar. Sunda, goda och praktiska bostäder är ett samhälleligt behov så gott som något. Då det gäller folkhälsans höjande får intet, som kan göras, underlåtas. Och vad sunda bostäder betyder just för folkhälsan, kan icke överskattas. Man får väl också förutsätta, att därest en här ifrågasatt byggnadsskyldighet ålades vederbörande industriidkare, medel skulle finnas att övervaka, att bostäderna bleve av god beskaffenhet. Den byggnadsskyldige skulle också själv inse, att det för honom i längden skulle ställa sig billigare att bygga väl än att söka komma undan på billigast tänkbara sätt. Det bostadselände, som gärna uppstår å tätt bebyggda platser och som är en farlig källa till all sköns sociala missförhållanden, skulle man i många fall undgå. Det skulle skapas en långt mera bofast och stabil arbetarestam, om bostadsfrågan vore löst på ett förnuftigt sätt vid arbetsplatserna, och värdet härav för samhället behöver icke omordas.

Även för arbetarna skulle en dylik ordning medföra avsevärda fördelar. För dem är bostadsfrågan en källa till ständiga bekymmer. Ett rationellt ordnande av denna fråga skulle skänka en känsla av trygghet och säkerhet.

En sådan anordning, som här ifrågasatts, skulle även för industriidkarna själva medföra avsevärda fördelar. Det skulle gå mycket lättare för dem att skaffa sig erforderlig arbetskraft än det gör under nuvarande förhållanden. Arbetarstammen skulle därjämte bli mycket mera bofast än den nu är och känna sig mera solidarisk med sina arbetsgivare. Det är klart, att en sådan byggnadsskyldighet skulle medföra avsevärda kostnader. Men man bör emellertid komma ihåg, att bostadsbyggandet endast

bleve en kapitalplacering, som komme att ge både ränta och amortering.

Det kan ju hända, att en anordning sådan som vi här ovan förordat, skulle göra, att en hel del industriella företag flyttades från städerna till landsbygden på grund av de på landet avsevärt lägre byggnadskostnaderna och det där rådande lägre markvärdet. Vi kunna emellertid icke inse, att en dylik utveckling på något sätt skulle vara att beklaga. Tvärtom hålla vi före, att den ur mera än en synpunkt kunde vara önskvärd. Allt, som kan göras för att undgå den betungande trängseln i städerna, bör göras. Nutidens över hela landet — eller så gott som över hela landet — väl utvecklade kommunikationsväsen underlättar i sin mån en sådan utvidgning. Likaså lättheten att från en plats till en annan avlägset belägen överföra erforderlig kraft för företagens drivande. För arbetarna skulle det medföra fördelar av stort värde att få komma bort från städerna till landsbygden. Många av de faror och frestelser, som möta i de större städerna, skulle här undgås. På landet kunna arbetarna lätt beredas tillfälle att odla upp en trädgårdstappa eller på annat sätt kraftigare än vad som kan ske i städerna vidtaga anordningar för att skaffa sig en del värdefulla tillskott till sina livsmedelsförråd. Inom kort är med största sannolikhet åttatimmarsdagen verklighet i vårt land för industriens arbetare. Dessa erhålla då en betydande fritid, vilken med fördel skulle kunna ägnas åt skötseln av något mindre trädgårdsland eller dylikt. Värdet av att varje familj på detta sätt kan medverka till sitt förseende med livsmedel kan icke underskattas. Detta bör åtminstone den ännu icke fullt genomkämpade kristiden ha lärt oss litet var. För arbetarbarnen skulle det givetvis vara av den största betydelse att få växa upp utanför städernas gator och stenlagda gårdar. Arbetarna skulle vidare komma i närmare beröring med livsmedelsproducenterna. En del alldeles överflödiga mellanhänder, som nu icke kunna undgås, skulle man slippa och därigenom skulle livsmedelskostnaderna kunna nedbringas högst avsevärt. Betydelsen av, att arbetarna på detta sätt skulle komma närmare naturen och känna sig i någon mån beroende av dess alstringsförmåga, skulle bidra till att skapa förståelse för det oerhört strävsamma liv, som lantmannen får föra. Således kunde det bliva en om än enkel brygga över den klyfta, som nu skiljer arbetarna och bönderna. För lantbrukets vidkommande skulle en sådan utflyttning även vara av betydelse. Dess avsättningsmöjligheter skulle ökas och undergå betydande lättnader. För landskommunerna skulle även en stegrad industriell utveckling vara av betydelse. Industrien skulle med sin i regel starkare ekonomiska bär-

kraft än lantbruket kunna bidra till ett snabbt lösande av brännande kommunikationsfrågor o. s. v. Skolväsendet, som för många av våra landskommuner är både betungande och på många håll även befinner sig på ett mycket outvecklat stadium, skulle lätt kunna ryckas upp och förbättras.

Tanken, att staten skulle ingripa på detta område och lagstadga om sådan skyldighet som här ifrågasatts, kan visserligen anses djärv, men en var torde likväl inse den oerhörda betydelsen av ett förnuftigt och rationellt ordnande av industriarbetarnas bostadsfråga. Det är vår övertygelse, att denna icke kan lösas med mindre än att staten på sätt, vi antytt, ingriper. Med stöd av vad vi sålunda anført, få vi därför vördsamt anhålla,

att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning, om och i vad mån det kan anses lämpligt, att ägare av industriella företag åläggas byggnadsskyldighet i ovan angivna syfte, samt därefter förelägga riksdagen de förslag, vartill denna utredning kan giva anledning.

Stockholm den 28 januari 1919.

Albert Mossberg.

Carl Jansson,
Edsbäcken.

Lars Gustaf Larsson,
Ångbäck.

Ol. Olsson,
See.

I motionens syfte instämma:

Johan Olofsson.

Bernhard Olsson.

Oscar Osberg.